

Водгук
на аўтарэферат дысертацыі
ЗАХАРАВАЙ Марыны Сяргееўны
“Поліфункцыянальнасць эпіграфа ў беларускіх і англамоўных кароткіх
апавяданнях”, пададзенай на атрыманне вучонай ступені
кандыдата філалагічных навук па спецыяльнасцях
10.01.01 – беларуская літаратура, 10.01.08 – тэорыя літаратуры. Тэксталогія

Прадметам назіранняў і разважанняў у дысертацыйнай працы М.С.Захаравай, як тое вынікае з аўтарэферата, стала праблема вывучэння асаблівасцяў функцыянавання эпіграфа ў мастацкім тэксце. Прыступаючы да сур’ёзнага даследавання сваёй тэмы, дысертант найперш слухна адзначае вострую неабходнасць прызнання эпіграфа мастацкага тэксту ў якасці самастойнага аб’екта аналізу. Акрэсліваючы існуючыя накірункі даследаванняў эпіграфа, М.С.Захарава сведчыць пра наяўнасць шматлікіх структурных класіфікацый эпіграфаў, вывучэнне характару дачынення эпіграфа і тэксту твора, палажэнне аб поліфункцыянальнай прыродзе эпіграфа (с. 5). Глыбіня і ўдалае спалучэнне матэрыялаў абагульняльнага плану з канкрэтнасцю мастацкіх рашэнняў беларускіх і англійскіх пісьменнікаў забяспечана ў дысертацыі дакладнасцю пачатковых метадалагічных пасылак: эпіграф усведамляецца як частка структуры твора (паратэкст), якая характарызуецца адноснай структура-зместавай завершанасцю і здольная выконваць у мастацкім творы шэраг міжсуб’ектных, унутрытэкставых і пазатэкставых функцый.

Разам з тым, разглядаючы прапанаваную у дысертацыі спробу аналізу функцыянальнага патэнцыялу эпіграфа, сродкаў і спосабаў яго рэпрэзентацыі ў беларускіх і англамоўных кароткіх апавяданнях, хацелася б звярнуць увагу прысутных на наступнае:

1. Аперуючы ведамі па тэорыі ўнутранай дыялагічнасці праявічнага выказвання М.Бахціна, тэорыі інтэртэкстуальнасці Ю.Крысцевай, дысертант ніяк не размяжоўвае два розныя ўзроўні нарацыі – аўтарскі і апавядальніцкі – пры тлумачэнні некаторых функцый эпіграфаў. У англійскай літаратуры ўжо на мяжы XVIII і XIX стагоддзяў, у беларускай – пазней, прыкладна з канца XIX – пачатку XX стагоддзя, аўтар-апавядальнік як агульны носьбіт свядомасці можа, з аднаго боку, “перадаваць” наратару ці нават герою свой круггляд, а з другога, – абмяжоўваць гэты круггляд, усвядомлена яго звужаць, ці, наогул, рабіць прынцыпова недасягальнымі некаторыя інтэнцыі. Як быць з функцыянальным патэнцыялам эпіграфа, які грунтуецца на дыялогу, узаемадапаўняльнасці ці, наадварот, супрацьстаянні светасузіральных пазіцый аўтара і апавядальніка?

2. Варта ўдакладніць падставы для вылучэння ў разрадзе міжсуб’ектных функцый эпіграфа такой функцыі, як паэтычная, – суадноснай са здольнасцю эпіграфа адлюстроўваць літаратурныя густы і прэферэнцыі аўтара і прыўносіць у твор дадатковы эстэтычны зарад (с. 3). Калі эпіграф трактуецца як паратэкст, які абавязкова выступае сродкам мастацкай стратэгіі і аўтарскай задумы пісьменніка, як гэта адзначаецца ў аўтарэфератах, то ён (як і загаловак) і застаецца зонай аўтара – адлюстравальнай інстанцыі, відавочна, адрознай ад інстанцыі пісьменніка. І таму ніяк нельга пагадзіцца з меркаваннем пра “рэалізацыю эпіграфамі паэтычнай

функцыі ў поўнай меры пры вывучэнні не адзінкавых эпіграфаў, а сістэмы эпіграфаў у творчасці таго ці іншага аўтара <...>” (с. 8).

3. На с. 10 аўтарэферата дысертант прыводзіць прыклад семантычнай сувязі паміж загалоўкам абразка З.Бядулі “На Сёмуху” і эпіграфам да яго. І дапускае даволі недарэчную памылку, назваўшы Сёмуху праваслаўным святам, якое асацыюецца з абрадам пляцення вяноў і прадказаннем па іх будучыні. Агульнавядома, што Сёмуха – гэта назва паганскага свята (сем тыдняў пасля першай вясновай поўні). А ў рэчышчы ідэйнага зместу Бядулевага апавядання, дарэчы, значэнне мае не толькі адсылка да сёмушняй абраднасці, але найперш форма ўскоснага склону загалоўка (не “Сёмуха”, а “На Сёмуху”), якая чамусьці пакінута без увагі. Такі ненамінацыйны загалоўак абумоўлівае эфект загадкавасці, стварае пэўную інтрыгу (а што ж тут адбываецца?), а ў сукупнасці з эпіграфам з народнай песні “Пайдзем, дзеванькі...” – скіроўвае чытача на чаканне пэўных падзей. Прычым загалоўак разам з эпіграфам знаходзяцца нібыта ў супярэчнасці з самім аповедам: на Сёмуху мы чакаем росквіту прыроды, прыгажосці і песняў каханья, а атрымліваем адвечныя вобразы вайны, крыві, смерці і гора.

Даследаванне, прапанаванае М.С. Захаравай, утрымлівае шмат цікавай і карыснай інфармацыі пра спецыфіку выяўлення поліфункцыянальнасці эпіграфа ў мастацкім тэксце. Канечне, шэраг адшуканых дысертантам адметнасцяў эпіграфаў у беларускіх і англамоўных кароткіх апавяданнях можа быць дапоўнены пры аналагічным аналізе іншых жанравых форм, што сведчыць пра несумнеўную каштоўнасць дадзенай працы для літаратуразнаўства як ў тэарэтычным, так і ў практычным плане. Усё разам гэта сведчыць за тое, што заяўленая даследчая задача – комплексны аналіз функцыянальных уласцівасцяў эпіграфа як часткі паратэксту ў кантэксце розных літаратур – рэалізавана на высокім навуковым узроўні. Дысертация адпавядае крытэрыям і патрабаванням, што прад’яўляюцца да кандыдацкіх прац, а яе аўтар заслугоўвае надання навуковай ступені кандыдата філалагічных навук па спецыяльнасцях 10.01.01 – беларуская літаратура, 10.01.08 – тэорыя літаратуры. Тэксталогія.

Кандыдат філалагічных навук,
старшы выкладчык Гродзенскага дзяржаўнага
ўніверсітэта імя Янкі Купалы

Н.П. Чукічова

Аўтар водзыва згодны на яго размяшчэнне на сайце ДНУ “Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі” ў глабальнай камп’ютарнай сетцы Інтэрнэт.

Водзюць наступіў у савет
13.03.2023г. в.г. Сакрацёр
Філея (Богдан А.І.)

С отзавом ознакомила
16.03.2023 год І.С. Захарова